PROTESTANS PAP.

GYAKORLATI SZAKKÖZLÖNY.

Megjelenik havonként 2—3 iven.

Előfizetési ára:
egész évre 4 forint, fél évre 2 forint, negyed évre 1 forint. Egyes számok ára 40 kr.

Kiadók és felelős szerkesztők:
Lágler Sándor ev. pap, Kálmán Dezső ev. ref. pap,
Kölesden, Tolna vm.

Ötödik évfolyam. 10. szám. Kölesd, október, 1884.

55. Zsoltár.

Dallam: Őrűlj mi szívünk.

Könyörgök, Isten,
Ki búnak estem,
Esedező szóval!
Oh szálljon hozzád
Ez ima, e sóhaj!

Panaszom, könnyem
Elibéd menjen,
Oh kegyelem atyja,
A ki a jókat
Soha el nem hagyja.

A hazug nyelvek
Vele mit nyernek,
Hogy gyötrik a lelkem?
Édes lesz a sír,
Ha pihenőt leltem.

Bár szállni tudnék,
Nyughelyre jutnék,
Mint a galamb, fészkén;
Messzire hagynám
E forgatag vészt én.

De hova menjek?
Itt van a mennynek
Csarnoka, e szent hely,
Hol a bú ellen
A fohász a fegyver.

Itt reggel, estve
Nyugalmat esdve,
Leborulok hitben,
S meghallja szómat
Az irgalmas Isten.

Ha virradsz búra,
Vessed az Úrra
A te nehéz terhed',
Ki benne bízik,
Tőle csak jót nyerhet!

Sántha Károly.

Vallaspolitikai jegyzetek.

A kor nyomasztó eseményei mindig rosszul hatnak a kedélyre, de az örvendetesek megpengetik a legegyszerűbb húrokat is.

Alkotmányos királyunk van a szó szoros értelmében. A korona most a magyar állameszme koronája. Ha szól, akkor ezen állameszme legobjectivebb magaslatáról szól. Az „állam eszméje az államban" — álom lett. Becsüli és szereti a felekezeteket, mint kulturális tényezőket, de különbséget köztük nem ismer. A kire ráfér, az el lehet készülve a királyi igazságra; a ki pedig a magyar állameszmének, a korona legszentebb elvének hive — az becsülését birja. Tiszta a legfelsőbb regiók levegője.

Erről győznek meg bennünket a napilapok hírei, melyeket e hó elején (szept.) Aradról hoznak, a hol az ország összes felekezeteit fogadta képviseletükben a koronás király. Mit válaszolt a felség a hódolgó küldöttségeknek — mindnyájan olvastuk. Ne gondolja a kath. egyház, hogy talán újjong a protestantismus azon válasz felett, melyet a felséges úr adott a kath. klerusnak. Az igaz keresztyén elvűnek nem lehet tulajdonsága újjongni, ha bármely testvére tévútakra vetemedik, s ezért netalán kőbe üti

lábát. Úgy vagyunk meggyőződve, hogy minden keresztyén felekezet a maga módja szerint a J. Kr. örök dicső eszméjét akarja szolgálni és testté tenni segiteni. S a ki szivében más gondolatokat tud rejteni és táplálni, az sem a Krisztus egyházának, sem a keresztyén államnak nem hive, hanem a gonoszé, a ki a viszályt, irigykedést és romlást szitja és ohajtja.

Ilyen felfogásról tesz tanúbizonyságot Magyarország alkotmányos királyának gondolkozása és szava. Ez Magyarország jelen korának azon szilárd boltozata, mely alatt az egyház a maga üdvös munkáját teljesitheti. A római kath. egyház sem lehet többé — bár fogalomban és kegyes óhajban még annak tartja magát — világalkotó, uralkodó elem, hanem első sorban csak a modern állam nemes tényezője, mint minden más felekezet; s a mely egyházfelekezet ennél vérmesebb reményeket táplál — csalatkozik. Bár felette áll az egyház eszméje, mint eszme, a nemzet, ország, birodalom eszméjének, mert a létalapot mindezekhez ő neveli (l. Berzsenyi): mégis hivatása nem a polgári és hadi eszközökkel működni, hanem mint alapnevelő arról tenni tanúságot, hogy nélküle állam nem lehet. S fölénye ebben áll. Krisztus országa sohasem volt s sohasem lehet e világból való, hanem csak e világnak való, a mely nélkül még az executiv mindenható államnak is megszűnt jövője. Ne csodáljuk, ha a fejedelmek ilyen feltételek mellett nyujtják a felekezeteknek kegyüket, avagy leczkéjöket. A tévelygőnek ez javára van szánva, nem pedig roszakarat sugallta. Csak a nem tiszta lelkiismeret érezi magát sujtva, a feladatával tisztában levőnek ez igazán csak jóságos intés. Ez olyan intés, melynél jobbat a korból folyólag még a legjózanabb fejedelmek sem adhatnak. Sőt épen azok nem. Mert minél józanabb, alkotmányosabb, annál inkább lát ebben történelmi logikát, mely ellen csak úgy védhetné kegyeltjeit, ha azokat annak veszélyére figyelmezteti.

Irigykedni lehetne tehát inkább a protestantismusnak a katholicismus ellen ezen atyai jóság és intésért, ha bűnösnek érezné magát, nem pedig ujjongani rajta. Mert kérdés, ha volna-e hasonló viszonyok és körülmények közt a koronának ilyen atyai szive és szava mihozzánk? De az igaz protestantismus nem tud irigykedni. Mert az irigység privilegiumokon töri fejét mások felett, az igaz protestantismus pedig megelégszik a világ bizodalmának egyenjogusitásával. Erre pedig számot tarthat, s

mutatja az idő, számot is tart, sőt követelheti mint a Krisztus szellemének, az állam alapjának igaz követője és nevelője; követelni is fogja. Mert ezen jogának védelmére feljogositja eredete, működése és czélja.

Nem csalatkoztam tehát, midőn legutolsó valláspol. jegyzeteimben azon kifejezéssel éltem, hogy a magyar protestantismus és a magyar liberalismus édes testvérek stb. (lásd 7. szám.) Megjöhet az idő, midőn felismerik egymást és testvéri kezet fognak fogni. Nem szeretek fixa ideákon nyargalni vallásp. jegyzeteket irván, hanem eseményekre, a kor jeleneteire épiteni. Ezek folytán pedig különösen merném hangsúlyozni, a két prot. egyház testvéri egyetértését. Nem mintha sok panaszunk lehetne ez ellen, hanem a jövő tekintetéből a protestantismus alaplényege szerint. Midőn Magyarország miniszterelnöke, Tisza Kálmán ő nm. mint a dunántúli ref. egyházkerület főgondnoka, Somogymegye székhelyén, Kaposvárott járt, hogy a ker. gyűlésben részt vegyen, a Tolna-Baranya-Somogyi evang. egyházmegye részéről tisztelgő küldöttségnek szerény szószólója levén, hangsúlyoztam, hogy nemcsak politikai meggyőződés, hanem a két protestáns testvéregyház közt létező együttérzés bátoritott és ösztönzött jelen tisztelgésre és hódolgásra, a mikor aztán Ő nm. megköszönvén a bizodalmat, azzal bocsátotta el a küldöttséget, hogy vigyük köszönetét egyházmegyénknek azon meggyőződésének kifejezésével, hogy ő neki is van tudomása a két prot. egyház testvéri érzületéről, s hogy ez mindig megvolt, de kell is, hogy meglegyen, mert szüksége van reá.

Abban a meggyőződésben élek, hogy a mint a korona szavainak, úgy az ő első minisztere szavainak is mélyebb értelmes jelentősége van. Nem valami politikai perspectivának nézem ugyan a miniszterelnök úrnak jelen szavait, a melyen talán valami okvetlen bekövetkező borús jövőre akarná vonni figyelmünket, hanem épen olyan atyai szónak, mint a koronáét a másik egyházhoz. Csakhogy a miniszter nem tudja állam- és békeellenes voltát a protestantismusnak, s bár csorbitja a prot. autonómiát holmi állami intézkedésekkel, mégsem hagyhatja buzditás nélkül a prot. egyházakat a mai kor jelenségei között; a király pedig holmi zavargó elveket vevén észre, atyai intéséből nem hagyhatja ki a „ha“ szócskát. Mert a mint a jelenlegi miniszterelnök elsőben is Magyarország miniszterének tudja, érzi magát, s aztán a prot.

egyház tagjának s egyik főtényezőjének; úgy hazánk jelenlegi uralkodója is elsőben a magyar állam eszme feje, s azután a róm. kath. felekezet tagja és patronusa. Elismerést tehát Magyarország szabadelvű kormányának, hódolatot és üdvöt hazánk alkotmányos királyának. **Döröcskei.**

Reformatio ünnepén.

Alapige: Galat. V. 1.

Háromszázhatvanhetedik évfordulóját ünnepeljük ma ama nevezetes eseménynek, a mely az emberiség történelmében oly nagyszerű forduló pontot képez. Az 1517-ik év október 31-én virradt fel amaz örökre nevezetes nap, midőn egy Isten lelkétől ihletett férfiú nyiltan kimondá véleményét a római egyház tévtanaira s megkezdé a harczot a lelki vakság fejedelmei, a szellemi sötétség terjesztői ellen. Eme férfiú volt Luther Márton. Hasonló szellemben és bátorsággal léptek fel Zwingli Ulrich, Kálvin János s több más jeles hitbajnokok s az ő áldott működésüknek köszönhetjük, hogy olyan egyháznak vagyunk tagjai, mely az evangeliomon alapul, világot áraszt, szabadságot ad, s az igét a Jézus parancsa szerént hirdeti.

Nem volnánk méltók, atyámfiai, a protestáns névre, ha valaha megfeledkeznénk arról, hogy mennyivel tartozunk mi az egyháznak, melynek tagjai vagyunk; nem volnánk méltók, hogy a nagy ősök utódjainak hivattassunk, ha hála- és emlékünnepet nem ülnénk e napon, melyen a Krisztus vallása régi tisztaságába visszahelyeztetett.

Jertek, elmélkedjünk azért e napon:

A protestáns egyház I. multjáról és II. jelenéről.

I.

A keresztyén vallás a Krisztus evangeliomán alapszik. Egyszerű e vallás, mindenki által megérthetők ennek tanai, melyek Isten és emberek iránti szeretetet, lelkiismeretbeli szabadságot hirdetnek s melyeket ha mindenki hiven követne, boldogság lakoznék az emberek között.

A Jézus által alapitott eme vallás az ő apostolai

hirdetése folytán — az üldözések daczára is — csakhamar elterjedt, s a Krisztus mennybemenetele után négyszáz év mulva, a hatalmas római birodalomban uralkodó vallássá lett. Ez időtől fogva kezdették a keresztyén vallást eredeti egyszerűségéből kivetkeztetni s emberi találmányokkal elegyiteni. A templomok szenteknek nevezett emberek képeivel ékesittettek, az ős keresztyén egyszerű istentisztelet helyébe behozatott a mise, majd a fülbegyónás, klastromi élet, papok nőtlensége, csudatevő képeknek imádása, bűnbocsátó-levelek árulása, a Kisztus testének az úrvacsorai kenyérben és borban való imádása, az úrvacsorának egy szin alatti kiszolgáltatása, a purgatóriumról való tan s más efféle tévtanok által a Krisztus vallása eredeti egyszerűségéből egészen kiforgattatott, s hogy a nép szemei fel ne nyilhassanak, a biblia olvasása eltiltatott, s bármi más könyvet is csak a papok engedélyével volt szabad olvasni.

Találkoztak ugyan számos buzgó férfiak, kik ezen visszaélések ellen felszólaltak; de ezek legtöbbnyire nagyon szomorú véget értek. Igy Husz János és Hieronymus prágai vallástanitók a mágyán szenvedtek kinos halált.

Ilyetén szomorú állapotban volt az egyház, midőn X. Leó pápa — a Rómában levő szent Péter temploma újból felépitésének ürügye alatt — bűnbocsátó-leveleket árultatott világszerte, azt hirdetvén, hogy mindenki, valaki azon levelekből vesz, bűnbocsánatot nyer minden eddig elkövetett s még ezután elkövetendő vétkeiért. Ilyen bűnbocsátó-leveleket árult Németországban Tetzel János, Helvécziában pedig Sámson Bernát. Ekkor léptek fel nyilvánosan Luther Márton wittenbergi tanár 1517-ben és Zwingli Ulrich zürichi pap, 1518-ban, kik közül ez utóbbi már 1516-ban mint mária-einsiedelni pap nyilvánosan prédikált a búcsújárás és a Mária-képek tisztelete ellen. Luther Márton 1517-ben október 31-én egy 95 tételt tartalmazó iratot szegezett a wittenbergai vártemplom ajtajára, melyben erősen kikelt a visszaélések ellen s kimondotta, hogy bűnbocsánatot egyedül csak Isten adhat. Ezzel megindult a a vallásjavitás hatalmas munkája, melynek Luther Márton, Zwingli Ulrich és Kálvin János voltak a zászlóvivői. Az

áldásos vallástisztitás csakhamar oly gyorsasággal terjedt, hogy azt semminemű üldözéssel többé elnyomni nem lehetett, s létrejött a protestáns egyház, mely azért neveztetik protestánsnak, mivel követői az 1529-ben Speierben tartott országgyűlés azon határozata ellen — hogy mig egy általános zsinat intézkednék a vallásügyekben, addig minden maradjon a régi renden — protestáltak — vagy magyarul mondva: ellene mondottak.

A történelem lapjai fényes tanúbizonyságot tesznek arról, hogy mily óriási küzdelmeken, megpróbáltatásokon mentek keresztül a prot. egyház követői. Békét, jóllétet, vagyont, vért, életet kelle nekik áldozniok. Penészes börtönökbe vettettek, s ott kinoztattak; hitveseik, gyermekeik karjai közűl hurczoltattak vérpadra, máglyára; templomaikat, iskoláikat elvették tőlük, s erőszakos módon kényszeritették őket a kath. vallásra visszatérni.

Igy volt ez majdnem egész Európa szerte; igy volt ez a mi édes magyar hazánkban is. Tisztelettel kell meghajolnunk azon állhatatosság, buzgóság előtt, melyet dicső őseink az evangeliomi hit mellett kifejtettek. Egy Bocskay Bethlen, Rákóczy nevének emlitésére megdobban keblünkben a sziv s ha lelki szemeink előtt feltűnnek a gályára hurczolt papok, igy kell szóllanunk: nagyok, dicsők valának ők!

Hazánkban az üldözések egész 1773-ig tartottak. Ekkor kezdettek jobb napok derülni a protestáns egyházra. II-ik József szelidebb rendeleteket adott, majd II-ik Leopold alatt a protestánsok jogai újolag megerősitettek, s az üldözések megszüntek. Történtek ugyan még ezután is igyekezetek elnyomásunkra, de csak inkább alattomos útakon. 1848-ban azon nevezetes országgyűlés, melyen a nemesség a jobbágyságot felszabaditá, szinte kimondá, s legközelebb az $186^{5}/_{8}$-iki országgyűlés újra törvénybe iktatá a vallásegyenlőséget.

II.

Őseinktől — kik kezükben karddal, s szivükben a hit és szabadság iránti lelkesedéssel — a vérpad és bitófa borzalmaitól nem iszonyodva küzdöttek a Krisztus evange-

liomáért, nyertük mind azt, a mivel jelenben birunk. Ők hagyták ránk szent örökségül a megtisztitott vallást, a szabadságot, templomainkat, iskoláinkat, melyeknek épitéséhez talán saját szájuktól vonták el a falatot. Firól-fira szálltak e szent örökségek, mi is átvettük azokat, de fájdalom, nem örököltük azt, a mi őket szivben lélekben nagyokká, gazdagokká tette: a vallás iránti hűséget, buzgóságot, erős akaratot egyházunk, iskolaügyünk tovább fejlesztésére, virágoztatására.

Ha lélekben visszaszállunk a multakra, tapasztalni fogjuk, hogy mikor nem volt bőség, vagyon, gazdagság, békesség, az üldözött ősök nyomain templomok emelkedtek, iskolák épültek s most a gazdaggá, szabaddá lett nép, a szegény ősök örökségét megpanaszolt filléreivel csak kényszerűségből tengetve tartja fenn! Meg kell döbbennünk ha gondolkozunk róla, hogy az ősök szegényes darócz öltönye alatt szent buzgóság tüze lobogott a szivekben, s a mi finom öltönyeink alól sziveink üressége semmi magasztosat előteremteni nem képes!

„Hogy mi protestánsok jelenben gazdagabbak vagyunk még mostani szűk körülményeink között is, mint voltak őseink, ez épen olyan igaz mint az, hogy a protestáns egyház sohasem volt szegényebb mint napjainkban. Nem az a baj, hogy nincs: mert van; csakhogy az egyházra, az iskolára nincs; a régieknek pedig nem volt, de azért az egyházra volt! A vallásos buzgóság helyrepótol mindent, ezt kell nekünk is ébreszteni".

Őseink a művelődésben elöljártak; iskoláik az akkori idők szerént legjobbak voltak. S mai napság hogyan állunk? Szégyen pirja vonul fel orczánkra, midőn tapasztaljuk, hogy sok helyütt a protestáns népet erőszakkal kell kényszeriteni gyermekeinek rendes, pontos iskolába járatásába, s a megizetlenült só jut eszünkbe, midőn a magyar földművelőt arról halljuk panaszkodni, hogy miért tanitják gyermekét a népiskolában valláson, íráson, olvasáson, kivül másra is, hiszen nem akar az tudós ember lenni, hanem csak földművelő.

Őseink voltak azok, kik a lelki szabadságnak, lelki világosságnak fáklyáját hordozták mások előtt! Vajjon nem kell-e elborulni lelkünknek, midőn tapasztaljuk, hogy népünk azokban a lelki nyomorúságokban szenved, azokban a tévelygésekben, babonákban botorkál, melyek ellen őseink annyit küzdöttek?

Mi protestánsok magunkra vagyunk utalva; rajtunk nem segit senki magunkon kivül. „Tornyunk olyan magas mint a minőre magunk épitjük", egyházunk jövedelme erszényünk megnyitásához képest nagy vagy kicsiny. Szóval mi protestánsok a költő szavai szerént „a magunk kenyerén dicsérjük az Istent". Őseink áldoztak szivesen, a szegény fillérét, a gazdag forintját lelki örömmel vitte az egyház oltárára. És most? Meg kell döbbennünk, meg kell borzadnunk, midőn látjuk azon közönyt, azon hidegséget, azon szűkkeblűséget, mely naponként nagyobb-nagyobb erőt kezd venni a lelkeken. Nem kell-e félnünk, hogy elveszünk, elpusztulunk, oldott kéveként szertehullunk, midőn tapasztaljuk, hogy még az egyedüli mentőeszközt, az országos közalapot is kényszereszközökkel kell sok helyütt behajtani — a vért, vagyont áldozó nagy ősök törpe utódaitól.

* * *

Ti vagytok e földnek savai, ti vagytok e világnak világosságai — igy szól Üdvezitőnk. Sir az emberben a lélek ha rágondol, hogy ez a só naponként izetlenül, hogy ez a világosság már setétséggé kezd változni.

Oh ébredjetek fel atyámfiai — e nagy napon a reformatio emlékünnepén, kérlek benneteket — ébredjetek fel, a vallás iránti közönyösség, hidegség álmából, ébredjetek fel, s legyetek hű őrei a reátok bizott szent örökségnek, legyetek méltó utódai sirban nyugvó őseiteknek!

Ez az én intésem és kérésem hozzátok, melyet hogy tegyen foganatossá a jó Isten, az nekem mindennapi imádságom. Amen.

Kálmán Dezső.

Ima

Reformatio ünnepén.

Isten, jó atyánk! a te nagy neved magasztalására jöttünk most egybe, kegyelmedért, melyet oly sokszor megújitottál az emberek fiain, hálát rebeg nyelvünk. Istenünk, atyánk! Oly igen gyarló a mi áldozatunk tehozzád képest, mint mi magunk, s erőtelen a mi nyelvünk nagy neved magasztalására.

De hisszük s reméljük uram, hogy nem vonod meg tőlünk kegyelmedet, s gyarló könyörgésünk elől nem forditod el szent orczádat. E világ mióta fennáll, a te soha meg nem szűnő kegyelmed tartja azt, s az ember minden időben tőled nyert áldást, vigaszt és szent igéretet. Hála legyen neked, s áldassék nagy neved mindörökké.

Szeretet Istene! Mit hozzunk neked áldozatul azért a kegyelemért, melyet közöltél az emberiséggel, szent fiad a Jézus által, hogy adtál evangeliumot, megmutatva általa az útat, mely tehozzád vezet, megmutatva az eszközöket, melyek által közeledhetünk azon tökéletesség felé, mely egyedüli rendeltetése az embernek, kit a te képedre és hasonlatosságodra teremtettél. Atyánk, fiúi szeretet, fiúi bizalom s tiszta sziv a mi áldozatunk.

Világosság Istene! micsoda az ember, hogy megemlékezel ő róla, s az embernek fia, hogy meglátogatod őtet. Szent igéd világával ajándékozád meg őt, és setétséggé vált az ő benne, eltéveszté az igazság útját, sóvárogva keresé századokon át üdvét, de nem lelé sehol. De te irgalmas voltál jó atyánk, s szent igéd világát felgyujtád újra a reformatorok szivében s „ime az éjszaka elmult, és a nappal elközelgetett, s mi a kik valánk régen setétség, lettünk világosság az Urban".

Isten! nagy a te hatalmad, s e világ roppant alkotmányát a te jobb kezed kormányozza, az ember jövendő sorsát te igazgatod. Gyarló, bűnös az ember, de te csupa szeretet vagy, s megbocsájtasz mindazoknak, kik benned biznak, s hittel te hozzád fordulnak. „A mi atyáink benned biztak és megszabaditottad őket, te hozzád kiáltottak,

és meghallgattad őket“ s visszaadtad nékik az elvesztett igazságot, szent evangeliumodat.

Mi is leborulunk az emberek millióival e szent napon, mely az evangelium visszanyerésére emlékeztet. Legyen szent érte nagy neved örökké!

Igazság Istene! Nincsen nekünk másban bizodalmunk, te voltál és vagy erős Isten. Te adtál erőt, hitet, biztatást a mi atyáinknak, midőn szent igéd terjesztéseért üldöztetés és méltatlanság volt jutalmuk. Oh Uram! tudjuk, hogy a te jóakaró atyai szereteted kisérte a reformatio bajnokait a szenvedések és megaláztatások között is, és bár megengedted, hogy az igazság ellen felemelje fegyverét a gonosz, de te voltál az is, ki a megpróbáltatások által képes voltál munkálni lelkünk üdvére. Megedzett bennünket a hosszú küzdelem, s megpróbált hitünk nem ingadozik többé. Hála legyen neked, igazságot adtál nekünk, s nem engedted, hogy többé elboruljon az evangelium világa, hála legyen neked, hogy megengedted érnünk az időt, midőn békén s háborithatlanul tehetünk vallást a mi hitünk felől.

Kegyelemnek atyja! Oly igen gyarlók, oly igen erőtelenek vagyunk, ha te nem őrködöl felettünk, s nem vezérelsz minket. Oh! ha csak saját erőnkbe, vagy az emberekbe kellene biznunk, a kétségbeesés és pusztulás lenne a mi végünk.

Adj azért kérünk, erőt, bátorságot, hogy a megpróbáltatások közt szilárdan megállhassunk, neveld hitünket szent evangeliumod iránt, mert a nélkül pusztában, kietlenben tévelygünk.

Hozz jobb napokat a te népedre s anyaszentegyházadra, adj türelem lelkét nekünk és ellenfeleinknek, hogy már itt e földön érezhessük a szabadság, egyetértés, testvériség s szeretet áldásait. Amen.

Ujváry Cseh Lajos,
ref. s.-lelkész.

Halotti beszéd.

Verekedés közt kapott sebeiben meghalt egyén felett.

Ker. halotti gyülekezet!

A közfelfogás szerint, a halálnemek lánczolatában, a legboldogabbtól a legboldogtalanabbig, majdnem a legalsó, legmélyebb fokon áll az a halálnem, melynek e koporsóban fekvő embertársunk martalékul esett....

Gonosz, erőszakos halál, a nélkül, hogy annak fájdalmait a rögtöni elhunyás megröviditette, rettenetességét enyhitette volna.

Agyon sujtva lenni és mégis élni, hirtelen lesujtva és mégis egy egész hétig szenvedve.

A testi kinok közé a lelki gyötrelem, az az öntudat, mely ezt sugdosá neki: „a csapásban, mely ért, nem vagy egészen ártatlan; a veszedelmet, bár kerülni akartad: nem kerülted el kellőkép; a te hulló véred, melyet gonosz kéz kiontott: a te kezed csapása után ömlő vérrel vegyült . . . és ha van vér, mely a földi és mennyei igazságszolgáltatás bosszújáért kiált te éretted . . . szinte van vér, mely te ellened kiált, amint megmondatott a régieknek: szemet szemért, fogat fogért. . . Igy, igy vádolt téged, szenvedéseid hosszú óráinak világos perczeiben saját lelkiismereted. . . De mi nem vádolunk, boldogtalan keresztyén atyánkfia. Mi mély megilletődéssel állunk gyászkoporsód felett, és ha siratjuk sorsodat: egyszersmind szivünk mélyéig, a vesék megoszlásáig ható megdöbbenés vesz erőt mi rajtunk s ha a kárhoztató itélet kövét felragadtuk: földre kell azt ejtenünk Jézus szavára: a ki bűn nélkül való, az vesse reá a legelső követ: Ne itéljetek, hogy ne itéltessetek....

Ki az, a kit éltében el nem ragadott még a vak szenvedély? Ki az, ki mindig uralkodni birt vad indulatain? Ki az, kinek lépteit mindig a bölcs önmérséklet, a józan megfontolás vezette? Ki az, ki embertársaival való érintkezésében mindig szeme előtt tartotta az úr szavát: Boldogok a békességre igyekezők, mert Isten fiainak mondatnak? és az apostol szavát mindig követte: „szerelmes atyámfiai, legyen minden ember gyors a hallásra, kése-

delmes a szólásra, késedelmes a haragra, mert a férfiúnak haragja az Isten igazságát nem cselekszi", minden mérges beszéd, hirtelen való harag és a bosszuállásnak kivánsága távoztassék tőletek. Bizony, ker. atyámfiai, ha megmérettetnénk az isteni szoros igazság mérlegén, bizony hijával találtatnánk mindnyájan!

Ker. atyámfiai! Az ember jobb részének, a léleknek, a test és annak indulatai elleni nemes harczában legjobb szövetséges társa, fegyvere, erőssége a hit, a vallásosság, az Isten igéjének alázatos szivvel való hallgatása. Mert vajjon mi módon jobbitja meg az ifjú az ő utát, ha nem a te beszédednek megtartásával? Boldog az, a ki magáról mondhatja: *„Uram, a te parancsolatidból bölcscsé lettem, annak okáért gyülölök minden hamisságnak ösvényét. Az én lábaimnak szövétneke a te igéd és az én ösvényemnek világa"*. Oh, szánandó az, a ki e világosság nélkül jár az élet útján: boldogtalan, ki a test és vér elleni harczban a hitnek fegyverét nélkülözi.

Ker atyámfiai! A Jézus által felmutatott példája ama balgatagnak, kinek ez volt életelve: *„Egyél igyál én lelkem, sok esztendőkre eltett javaid vagynak tenéked"* . . . ébresszen fel bennünket annak tudatára, hogy nincs megtartó erő a földi kincsben még a földi életre sem; mennyivel kevésbé az örök életre?! Boldogságot, lelki békességet még itt lent sem adhatnak s biztosithatnak e földi javak: mennyivel kevésbé odafent! Ezért az odafent valókra viseljetek gondot, és legyetek eszesek: jóakaró, barátságos embereket szerezvén a hamis gazdagságból, hogy, midőn megfogyatkoztok: befogadjanak benneteket az örök hajlékokba.

Ker. atyámfiai! A holtakról vagy jót mondjatok, vagy semmit. Mily szomorú dolog volna, ha ezen elvnél fogva itt most hallgatnunk kellene! Nem, nem hallgatunk, hanem megemlékezünk azon férfiú jó és szép tulajdonságairól, kinek hült teteme e koporsóban fekszik. . .

Dolgaiban rend és szorgalom, fáradhatatlan szorgalom a mi őt, az ő 67 éves életpályáját jellemzi. Az ő földi hivatásának dolgaiba elmerülve iparkodott magának gondtalan vénséget, szeretett hitvesének gond nélkül való öz-

vegységet szerezni. Te, 28 éven át hűséges felesége, a szó szebb értelmében felesegitsége, te, most az ő gyászos koporsójára boruló özvegye, te tudod, mit tett ő éretted, ki gyengédebb érzelmét, összes szeretetét e földön osztatlanul birtad. Te tudod, tapasztaltad, hogy a kemény, darabos külső, lágy, olvadékony, szelid szivet takart, mely haragra lobbanni igen, de haragot tartani nem tudott soha! Mely ha bántott, azonnal engesztelt; ha sebesitett, azonnal gyógyitott, kötözött. Te tudod, kesergő özvegy, mit köszönhetsz neki, tudja a mindentudó is, hogy ez a rideg, megkérgesedni látszott kebel alatt dobogó sziv érezni, ezek a már megkövesült szemek könnyezni tudának embertársaiért, olvadozni egy-egy hontalan, apátlan, anyátlan árva sorsa felett, és hogy ezek a már megmerevült kezek megmegmozdulának a kenyérnek a szűkölködő, éhező nyomor előtti megtörésére; és mi tudjuk, hogy a ki valamit cselekedett egygyel az Idvezitő legkisebb atyjafiai közűl, azt magával az üdvözitővel cselekedte.

Kegyelmes, irgalmas az Isten, végtelen jóságú. Nem emlékezik meg a mi bűneinkről, ha azokat igazán megbánjuk és megsiratjuk, hanem megemlékezik a mi legkisebb jó vagyon mi bennünk és beszámitja nekünk az ő szent fiának, a mi Urunk Jézus Krisztusnak tökéletes érdemét, ha hittel azt magunkévá tesszük.

Ez vigasztaljon bennünket jelen gyászesetben; ez emeljen fel tégedet, mélyen sujtott özvegy, a viszontlátásnak boldog reménységével az üdvösség honában, hol nincs gyász és könnyhullatás, hanem vég nélkül való öröm a mi Urunk Jézus Krisztusban. Amen.

Ima.

Miatyánk.

Menj pihenni, fáradt földi vándortársunk — —
Menj, orvosodhoz sebhedt szenvedő!
Fáradság, szenvedés mi itteni sorsunk:
Nyugalmat ád a csendes temető. —
Ki távozál már, halhatatlan lélek:
Legyen üdvösség te kegyelmi béred,
Mi Urunkért, üdvözitőnkért, a Jézus Krisztusért. Amen.

Lágler Sándor.

Halotti imádság.*)

Nagy Istenünk, édes Atyánk, hozzád száll fel imádságunk. Téged áldunk, téged kérünk, hallgasd, óh hallgasd meg imádságunk szavát s vigasztalásod áldásával légy könyörületes mi hozzánk. Ámen.

* * *

Örök Isten, mélységesek a te titkaid; édes Atyánk, szeliden cseng felénk kegyelmednek szava az élet nehéz útain. Megtudsz te áldani édes örömökkel s könyárba temeted a vidám boldogságot. Az élet tavaszát hideg téllé változtatja erőd s megfosztod lombjától a fa koronáját. Megtanitod a férfiút, kit mélységes tudománya magasra emel föl, hogy minden földi hiábavaló te előtted; a forrón szerető anyának édes szerelmét gyászoló bánat váltja fel akaratod szerint; bölcsességre tanitod az ifjút, hogy a küzdelmet e földön nem követi mindig győzelem s hiában küzdünk sokszor pályabérért ide lenn, mert közel már a czélhoz el kell nekünk esnünk.

De kegyelmes igéretekkel is biztatsz te minket, jó Atyánk, nehéz harczainkban, — hiszen te mondád azt nekünk apostolod által, hogy *boldog ember az, a ki kisértetet szenved, mert minekutána megpróbáltatik, elveszi az életnek koronáját, melyet igért az Úr az ötet szeretőknek.* Boldoggá tetted már, egészen boldoggá ezen koporsónak néma lakóját is, megkisértetted őt nagy s nehéz próbában s roskatag testében erős lelket látván, megkoronáztad őt, fölvivén a mennybe. A szerető szivet, mely tégedet szeret; az édes érzelmet, mely boldogit mindenkit; a lángoló hitet, mely te benned bizik; az éltető reményt, mely csak a földi életen túl változik át drága valósággá: mindezt és minden jót, tisztát és igazat örök boldogsággal koronázasz te meg, mennyben lakó Atyánk!

Imé ez ifjút is, ki szeretett tégedet, ki jóságával büszkesége volt szüleinek s szelidségével öröme barátainak; ki rövid

*) Ez imádságot szerző Thót Ferencz, debreczeni főiskolai bölcsészettan tanára fiának, Thót Gyula negyedéves joghallgatónak, egy vallásos kedélyű, sokat szenvedett ifjúnak koporsója felett tartotta.

életén át oly nagyon szenvedett, hogy elvágyott már innen, hol édes otthona volt: ime őt is magadhoz emelted a világosság hazájába, hol nincs változás vagy változásnak árnyéka. Meghallád te hitben erős szavát, melyet a halállal küzködve ejtett ki, hogy ő földi életében mindig te nálad volt s magadhoz vetted őt, angyalaid közé, elválhatatlanul. Hozzád szálló hő imáját meghallgattad s ki csak a sirban remélte már feltalálni nyugodalmát: immár magasztaló éneket zengve örvendezik trónod zsámolyánál.

Ezzel vigasztald s lelki kegyelmednek éltető fényével világositsd meg a mély bánatba merült, gyászoló szüléket szomorúságoknak sötét éjjelében. Emeld föl az elcsüggedett apát, hogy a sujtó csapásban is bölcsességedet imádja; vésd be szivébe, saját gyászában is, ama bölcsek mondásait, kik nyereségnek tartják az élet elvesztését; tanitsd meg őt küzdeni szivével, hogy könnyek nélkül tudja hirdetni e nehéz tudományt. Vigasztald, óh vigasztald meg a gyászruhába öltözött jó anyát is azzal, hogy édes gyermekének gyöngesége erősséggé változott át immár s rövid életének hosszú szenvedése örök boldogságban nyert nagy diadalmat. Nyujts nekie vigaszt szive gyermekének szelid emlékében s biztasd meg őt, ki oly meleg önfeláldozással ápolta jó fiát, hogy a szerető kör ismét összejövend s ismét teljessé leszen ott, hol nem lesz többé szomorú elválás. De vigasztald a bánatos szüléket ama magas kegyelmi ajándékoddal is, melyet másik, életben levő fiokban ajándékoztál nekiek. Melegitsd föl sziveiket, hogy ennek áldozhassák az eddig megoszlott szülei édes szeretet egész melegségét. Őt pedig növeljed a hitben, mely tőled várjon áldást s hozzád vágyakozzék, boldogan megfutott hosszú élet után; erősitsd meg szivét drága szeretettel, mely éltet és vigasztal, hitet támaszt és reményt nyujt s gazdag jutalmat nyer fönn az égben nálad. Vigasztald meg a bánatba merült nagyanyát is azon enyhitő reménynyel, hogy az ő unokája nem halt meg, de nálad él fényes dicsőségben s bölcsességed akarata szerint nyugoszik előbb meg, mint a mikor azt a mi homályos értelmünk idején valónak találná.

Emeld föl mindnyájunknak szivét magadhoz, világosságnak örök Forrása! Tanits minket keresztyénileg élni, hogy mindenkor készen álljunk a hosszú útazásra. Tanitsd meg az ifjút, hogy mely hamar múlik e világ öröme, hirtelen változik minden ékessége, távozik szépsége. De vésd mindnyájunk szivébe a halhatatlan élet boldogitó hitét s vidámits meg minket azon édes reménységgel, hogy a sirhalomnak néma göröngyei nem a semmiségbe zárnak el bennünket. Vezessed úgy a te népedet, hogy a mennyben boldog örömmel énekelhessünk dicsőitő halleluját nagy nevednek tiszteletére. Ámen.

* * *

Utófohász.

Hivő bizodalom hangján zengett föl fohászunk szivünk oltáráról, Istenünk és Atyánk! Keresztyéni hitben élt, tűrő reménységben halt meg ezen ifjú s életének nemes példája imádkozni tanitott meg minket. Szűkebb lett az édes otthon köre, egy virág kihullott a családi koszorúból — s most csak a koporsó bánatos virági integetnek felénk. Menj el ifjú halott virágiddal együtt, szelid lelked jó emlékét szivünkben őrizzük és ha elhervadunk mi is halandó testünkben, a boldog mennyekben újra látjuk egymást. Ámen.

Csiky Lajos,
debreczeni ev. ref. hittanár.

Egy kis czimkérdés.

Midőn tapasztalom, hogy a „Magyar állam“, „Magyar Korona“ s más kizárólagos kath. lapok, továbbá a határozottan katholikus szinezetet nem valló, de azért köztudomás szerént a Klerus, az ultramontan párt, a mérsékelt ellenzék szolgálatában és zsoldjában álló organumok vaskövetkezetességgel titulálják a protestáns egyház püspökeit szuperintendenseknek: hát ezt a dolgot könnyen meg tudom érteni. Mindenki tudja, hogy miféle indokból cselekszenek eképen. Semmi csudálkozni való sincs rajta, hiszen a Klerus örömest lehúzná rólunk az utolsó rongyot is, s még a legutolsó falusi plébánus is csak akkor szólit bennünket prot. papokat „tisztelendő“ úrnak, az általuk velünk szemben gúnyképen

használt „tiszteletes úr“ helyett, ha mi viszont meg őket kezdjük traktálni „per tiszteletes“. Azon sem ütközöm meg valami nagyon, ha kormánypárti, vagy szélső baloldali lapjaink — még azok is, melyek protestáns kezekben vannak — a legnagyobb tájékozatlansággal szuperintendenseznek velünk. Tudom azt, hogy a magyarországi sajtó még azon része is, a mely egyenesen nem tolja a katholiczizmus szekerét, inkább gazsoliroz a Klerusnak, s a protestantizmus iránt nagy mérvben indolens. Meg aztán a vallásos érzelem lapjainknál rendesen két alakban szokott nyilatkozni, t. i. vagy a bigotteriában, vagy a vallást fel sem vevő indolentiában. De mint emlitém, még az utóbbiak is a Klerust szokták legyezgetni. Mi protestánsok csak arra valók vagyunk nekik, hogy helylyel-közzel demonstráljanak velünk. Nagy dolognak — kerületi, egyetemes gyűlésnek, konventnek, zsinatnak kell történni nálunk, hogy velünk napilapjaink bővebben foglalkozzanak; míg ha az auraniai perjel, vagy a jeruzsálemi püspök elprüszszenti magát, tuczat számra rohan a sok „saját külön tudósitó“ referálni.

Ha tehát ezek az emlitett organumok részint öntudatos rosszakaratból, részint indolentiából és tájékozatlanságból — talán tudatlanságnak is lehetne nevezni — püspökeinket szuperintendes czimmel illetik, találkozván közöttük még olyan is, a melyik az ágost. ev. egyházról, annak gyűléseiről egész czinizmussal sub titulo „A Lutheránusok“, „Lutheránusok gyűlése“, „Lutheránus dolgok“ stb. vezérczikkez: hát mindezt nagyon meg tudom érteni, s nem is annyira rájuk bosszankodom, mint inkább arra a protestáns élhetetlenségre, mely nem tud létrehozni egy tekintélyes, jól szerkesztett napilapot a magyarországi egyetemes protestáns egyház érdekeinek képviselésére.

Hanem az már aztán igazán bánt és felháborit, midőn azt tapasztalom, hogy még magunk között is találkoznak olyanok, kik — megvallom nem tudom érteni mi okból — ellenségeink malmára hajtják a vizet. Ez okból nem tartom feleslegesnek egy kissé megszellőztetni a czimkérdést. Ujat nem mondok, csak azokra reflektálok, a miket theologus koromban az egyházjogból tanultam s azóta nem felejtettem el, a mint sokan elfelejtették.

A püspök szó nem egyéb, mint az episkoposnak átmagyaritása, s jelentésére ugyanaz, a mi a latin szuperintendens. Hieronymus is az egyik szót a másikból magyarázza: Quod quidem

graece significantius dicitur Episkopontes Superintendentes unde et nomen Episcopi tractum est. A szavak ily értelmezése folytán magyarázható meg, hogy a régibb időkben a keleti egyházban rendesen az episkopos, a nyugatiban pedig igen soká a szuperintendens használtatott. A reformatio idejében Németországon eldobták a Bischof czimet, s felvették helyette a szuperintendenst. Nálunk Magyarországon a reform. főpapok használták helylyel-közzel a szuperintendens czimet is — de általános bevett czim a püspök volt s még a régi latin okmányokban is a legtöbbször az episkopos czimmel találkozunk. 1563-ban a tordai országgyűlés a püspöki czimet használta, s ezen országgyűlés határozatai királyi szentesitést nyertek. Igaz, hogy a magyar országgyűlések a superintendens czimet használták, — de hát ugyan ily czimmel illettettek a kath. főpapok is: „ad praecavenda odia — ut quaelibet Religio suos superintendentes habeat. A Komjáti és Geleji kánonok is használják a püspöki czimet, és ennek jogosultságát elismeri az 1791. XXV. t.-cz. is, midőn a 4. §-ban rendeli, hogy „a saját hitvallású zsinatok által a vallásra nézve alkotott kánonok, melyeknek tudniillik (az evangelikusok) használatában vannak és ezután alkotandók, sem kormányszéki parancsok, sem királyi rendeletek által meg ne változtathassanak". Azonban II. Leopold halálával bekövetkezvén úgy a politikai, mint az egyházi élet terén a fekete reactio: a Klerus által befolyásolt kormány valóságos hajszát kezdett a „protestáns püspök" czim ellen. A püspöki czim használatát tiltó rendeletek a következő időrendben adattak ki:

1800. aug. 12.
1815. 20,451. és 330,072. sz. a.
1816. 25,856. sz. a.
1822. 14,584. sz. a.
1844. 22,760. sz. a.

Az 1846. évi 780. sz. a. rendelet azzal indokolja a püspöki czim használatának eltiltását, hogy a püspöki czimmel az ország alkotmánya szerént oly polgári jogok állanak kapcsolatban, melyek a prot. szuperintendenseknek nem tulajdonithatók, s melyeket jelenleg magok az evangelikusok sem követelnek, de jövőre azok követelése azon czim magyarázásánál fogva megtörténhetnék. Legutóbb B. Eötvös József 1848. évi kultusminiszter foglalkozott a protestáns püspöki czimmel, midőn az 1848. évi 1146. számú

intézvényében a püspöki czim használatára megjegyezte, hogy „abból sem politikai jogokra, sem pedig a prot. egyház hazánkban jelenleg fennálló belszerkezetének megváltoztatására következtetést vonni soha semmi szin alatt ne lehessen". Ime még eme nagy emberből is kiri, hogy a magyar történelmet pápista iskolában tanulta.

A püspöki czim tehát megilleti a mi főpapjainkat is; megilleti, mert a reformatio óta folyvást használatában voltak, — mert kánonaink ezt használták, s kánonaink őréül ott van az 1791. 26. t.-cz.; — de végül ha mindezek nem volnának is úgy, a mint vannak, azért a magyarországi reformált keresztyén egyháznak nincsenek többé szuperintendensei, hanem igenis vannak püspökei, mert a debreczeni zsinat által hozott és Ő Felsége által szentesitést nyert törvények a püspöki czimet használják és igy ez az egyedüli jogos czim.

Azt hiszem, hogy ez ellen — legalább józan észszel — senki sem szólhat.

* * *

A papi szent hivatal.

(Folytatás.)

XXXVII. Rész. Az alkalmazásról különösen.

Itt kettőt kell tudnotok: 1. Honnét kell kihozni az alkalmaztatást? 2. Mi a czél, melyet az alkalmazásban fel kell tennünk?

Az elsőről kettőt jegyzek meg:

a) a hasznoknak a textusból és a traktáltatott materiából kell kifolyni, úgy, hogy láthassa a hallgató, hogy azok, a fentebb megállapitott principiumokból jőnek ki szükségkép, p. valamely hitágazatot magában foglaló textusról irt predikációban, miután elébb az igazságot megállitottuk, az alkalmazásban abból helyes és természetes következéseket kell kihozni, s megmutatni, hogy e hitágazat serkentő okokat ád a kegyességre. Ne kövessétek tehát azokat, kik a textus minden részéből okvetlen hasznot kivánnak kihúzni;

b) ne gyötörjétek magatokat azzal, hogy szükségkép ne mondjatok mást, mint a mi a textus és materiából folyik. Lehet egy kis okos szabadságot venni, kivált a magatok ecclájában, de idegen helyen, vagy pláne ifjú embernek, nem tanácslom ezt.

Példát találtok Krisostomus-nál, ki az alkalmazásban sok olyan dolgokra lép, melyekre nem vezérli a textusa. Mindenkor az építésre nézzetek!

A másodikról ezt jegyezzétek meg:

A czél, a hallgatók megindítása, megilletése, a kegyesség, isteni és felebaráti szeretet felgerjesztése, — itt ismét kettőt ajánlok figyelmetekbe:

a) mi legyen, miben álljon a hallgatók megilletése?

b) micsoda eszközökkel mivelhetitek ezt?

Az *a*-ra: megilletni, felinditani a hallgatókat annyit tesz, mint az isteni és felebaráti szeretet indulatját felgerjeszteni, és éreztetni az ő szivökben; a kegyesség és sz. élet követésére birni őket; elvonni őket a bűntől; kigyomlálni szivükből a világ szeretetét stb.

Itt vigyázzatok:

1. hogy magatokat meg ne csaljátok, mert nem abban áll a hallgatók megindítása, hogy a pap magát (mely semmit érő haszontalan dolog!) csudáltassa, és a hallgatók dicséretét elnyerje, (mely erőtlenségbe sok pap beleesik!) azt hiszik, hogy ha dicsérik és magasztalják őket, elég hasznos és gyümölcsöt hozó a predikálásuk. Kevélység ez, nem egyéb, — csak füst és szél!

2. abban se áll a megindítás, hogy — mint mondani szokták — rikasson a pap! Sokszor sirnak az emberek, mert másoktól látják, vagy mert gyönge szivűek. Ha állandók lesznek ezek az indulatok, lehetnek jó következéseik, de ha csak futók, mulandók, nem érnek semmit. Halljátok erre nézve Erasmust: „az ilyen muló és futó felindulásokon, melyek csakhamar lecsendesednek, ne igen kapjon a pap, mert nem komédiás, se prókátor. A komédiásnak elég, ha jól eljátszta szerepét, s tapsot aratott; elég a prókátornak is, ha arra, a mire neki szüksége van, felindithatta a birákat. De a kegyes predikátornak arra kell vigyázni, hogy maradandó fulánkot (aculeos) hagyjon hallgatói elméjében, és abba, mint jól elkészült földbe, jó magot hintsen, mely lassanként kimutassa erejét, s teremje meg idővel a kegyesség gyümölcseit".

Miben áll a hallgatók megilletése?

Felelet: az olyan beszédben, mely átjárván a sziveket, arra birja őket, hogy a bűntől elvonják magukat, — a bűnösök jó útra térjenek, — a jók mindinkább megerősödjenek a kegyességben.

Micsoda eszközökkel kell inditani?

Felelet: a predikáczióban foglalt dolgok s nem a czifra beszéd, ragyogó stylus, actio, hanghordozás stb. által, meg van ezeknek is hasznuk, de nem ez a lényeg!

XXXVIII. Rész. Közönséges szabályok:

Kettőt halljatok:

1. Legyen a predikáczió világosan és alaposan megirva, hogy az által a hallgatók meggyőzettessenek, mert az okos ember nem engedi magát különben megnyeretni, hanem csak a józan okossággal megegyező okok által.

2. Legyen a predikáczió ezentúl úgy irva, hogy magát a hallgatók által megkedveltesse (insinuálja). Cicero erről igy szól: „Caput est artis, quod tamen tradi arte non potest". Hogy úgy mondjam: egy olyan nem tudom micsoda ez, melyet érezni lehet inkább, mint kimondani, olyan kenet (unctio), mely a szivben a szeretetnek, félelemnek, kegyességnek stb. bizonyos kellemes mozdulatit gerjeszti és támasztja. És ebben áll ez, de a melyet — Ciceroként — „tradi non potest", szóval kibeszélni csaknem lehetetlen, — kézzel-lábbal rajta legyetek, hogy szert tegyetek erre a talentumra, de vannak

XXXIX. Rész. Különös szabályok is:

Kilenczet adok elő:

1. Elébb magatokat hozzátok ihletett helyzetbe, a magatok szivében érezzétek azokat az indulatokat, melyekre másokat akartok felgerjeszteni. Gamsen mondja: kövessétek a természetet és a kegyességet, e két kútfőhöz mindég bizton folyamodhattok!

2. Azt kérditek, mivel indithatjátok magatokat erre? mert nincs, nem is lehet az ember mindig ilyen állapotban, megmondom az eszközöket:

a) első a buzgó könyörgés, ez Istenhez emeli szivetek, elszakitja a világtól, hiábavaló gondolatoktól. Erasmus mond: „mikor predikáczió-iráshoz készül a pap, imádkozzék buzgón, kérjen attól bölcsességet, nyelvet, áldást, ki a zsoltáriró szerént, a kicsinyeknek és csecsszopóknak szájok által erősiti meg az ő hatalmát" (Zsolt. 8: 3.);

b) az elmélkedés, alkosson a pap elméjében bizonyos ideákat, melyek szivét lelkét áthassák, s általuk az alázatosságra inditassék;

c) olvassa a szentirást, imádságos könyveket, s leginkább azon helyeket, melyek érzéseit inkább meghatják;

d) fontos, hathatós gondolatokkal foglalkozzék, péld. papi hivatalának nehéz és fontos volta, hogy ő számadással tartozik a kezére bizott nyájról, — az Isten mindenütt — jelenvalósága, halál, utolsó itélet stb. Egy pap sohse tévessze szemei elől ezen objectumokat!

3. Ismernetek kell az emberi szivet, erre nézve két kútfőből merithettek:

a) iparkodjatok magatokat kiismerni, s a mit tulajdon jó szivetek mond, azt beszéljétek. Ha kegyesség lakik valakiben, tudni fogja, mi legyen annak szerző oka. Ha valamely hibátokat észreveszitek, vizsgáljátok meg, iparkodjatok abból megtisztulni, s saját tapasztalástok tanit meg, miként kelljen hallgatóitokat a jó útra vezetni. Csak úgy adhattok jó tanácsot;

b) a naponkénti tapasztalást, a világi dolgok folyását, a különböző helyzetű emberek életviszonyait, hajlandóságait, természetét, figyelemmel kisérjétek, — többet ér ez egész theka könyvnél, ha igy cselekesztek — mond Gamsen — „lesz a predikációtok olyan tegez, a melyből a vitézek, kereskedők, férfiak, asszonyok, vének, ifjak, fösvények, tékozlók stb. megsebesitetésekre nyilak vetetnek. A ki nem tudja s ismeri az emberek erkölcseit, természetét, rendtartását, ki az erkölcsi tudományban járatlan, s úgy fog a papsághoz, soha azokat a maguk képe szerént leirni, vagy rajzolni nem tudhatja!“

De hogy ilyenképen ismerhesse a pap a maga nyáját, szükség, hogy velök

4. nyájasan társalkodjék, — s mind azt a mit olvas, mind azt a mit a társaságokban hall, feljegyezze; mert szükség, hogy a papnak mindenütt és szüntelen hivatala forogjon elméjében. Ez által a dolgokat külön-különféle oldalról szemlélheti s képzelő tehetségét termékenyiti. Például: ha valami rendetlenséget meg akar orvosolni, többféle eszközök ötlenek elméjében, s ezen elmélkedésből több hasznot vesz, mint sok könyv olvasásából. Az igy tett jegyzetek a világ minden könyvénél többet érnek. De hogy ezt az irásbeli fáradtságot magatokra vállaljátok, szükség, hogy kegyesek legyetek!

5. Nem elég csak inteni a bűnöst élete megjobbitására, hanem — hogy annál inkább megihlesse a pap — szükség, hogy

magát annak helyébe gondolja, hogy megfelelhessen a bűnös ellenvetéseire, mert minden bűnös hizelkedik magának! A fösvény p. igy beszél: „Az Úr adta a világi jókat, tehát nem kell azokat megvetni; illő, hogy az ember gondot viseljen az élet szükségeiről, hogy gyűjtsön valamit vénségére s gyermekei számára“, az ilyen s más ellenvetésekre csak úgy felelhet meg alaposan a pap, ha magát — mintegy — bele éli, bele gondolja annak helyzetébe. Vigyázni kell a bűnösök különféle állapotára, vannak kik már megkeményedtek, vannak kik még nem, ismét a kik már kezdettek jobbulni stb., megkivántatik hát, hogy szavaitokat úgy alkalmazzátok, hogy ezek közül mindenik vehessen magára, s lássa, hogy róla beszéltek. Láthatjátok ebből, hogy sem az igéreteket, sem a vigasztalásokat, sem a feddéseket nem úgy kell alkalmazni, mintha minden bűnös egyiránt megrögzött volna!

6. Vigyázzatok, hogy a hallgatók szavaitokkal vissza ne éljenek! mely sokképen megtörténhetik. Péld. ha a pap az Isten irgalmasságáról, vagy a Jézus Krisztus érdeméről predikál, a bűnösök legott visszaélnek e tudománynyal; szükség hát mindenkor egy kis correctiot vetni mellé, hogy elejét lehessen venni a hamis következéseknek; kivált akkor kell erre vigyázni, először: mikor a bűnösökről beszél, másodszor: mikor az erényekről traktál, erre vigyázzatok:

a) a mi a vétkeket illeti, gyakran megesik, hogy egyik bűnt ostromolván a pap, megerősiti azokat, kiknek az ellenkező bűnre van hajlandóságuk. Péld. ha a fösvény ellen beszéltek, mellétek áll a tékozló, s még többet mond, mint ti mondotok. Ha a hitetlenek ellen szóltok, tapsolnak a hypokriták, és viszont. Mikor a zsoltárokból olyan czikket magyaráztok, melyekben Dávid átkozza az ő ellenségeit, a bosszúálló el nem mulasztja, hogy hizelkedjék magának stb. Igy élnek vissza a bűnösök a pap szavával, szükség hát ezt megelőzni;

b) igy van a dolog az erényekre nézve is. Gyakran erényül tartatik az, a mi csak annak látszik, illő hát ezt jól kifejtegetni, péld. ha dicséritek az adakozást, sokan azzal fogják kecsegtetni magukat, hogy egyenest a mennyországba mennek, mert ők is alamizsnálkodnak; holott tán vagy farizeusi mutogatásból, vagy szükségtől kényszeritve cselekedték. Ha a megbékélésről szóltok, sokan azt hiszik, hogy eleget tettek,

ha haragosaikkal kezetfogtak, semmit se fáradozván abban, hogy a szivben forralt gonosz indulatot megzabolázzák, stb. Szükség azért itt is egy kis correctiot vetni mellé, hogy a bűnösök vissza ne éljenek szavaitokkal!

7. A hallgatókat megihletni és felinditani akaró papnak szükség különbséget tenni azok között az indulatok között, melyeket akar támasztani bennek. Meg kell különböztetni a nagy és erős indulatokat a csendesebbek és kedvesebbektől. Mikor a pap péld. megrikatta hallgatóit, czélját elérte, tehát ne sokat szemetezzen mellette, menjen tovább, „qui semper movet, nunquam movet“. Hiba az a papban, hogy mindig nagy, és erős indulatokra kivánja gerjeszteni hiveit s e hibába sokan és sokszor beleesnek. Miként kell a csendesebbekkel bánni, ha p. az Isten szeretetét akarjátok hallgatóitokban felgerjeszteni, vagy valamely bűnöst megtérésre birni, ha egy-két periodus nem elég, bővebben is ki kell terjeszkedni.

Jegyezzétek meg azonban, hogy a nagy és erős indulatok nem mindenkor származnak tökéletes szivből, s nem is igen szoktak állandók lenni. „Nullum violentium durabile“ (semmi erőszakos dolog sem szokott tartós lenni). A vak indulatok igen veszedelmesek, gondoljatok egy haragos embert, kinek mihelyt tüze ellobogott, legott lecsendesedik; de nem ilyenek az alattomos, titkos emberek, ezek addig táplálják az indulatot, mig kedvező alkalom jő annak kiontására!

8. Tudjon a pap határt szabni magának, s ne beszéljen többet, mint a mennyit kell! Ez, egyik legfőbb szabály legyen előttetek. Itt ezekre vigyázzatok:

a) ne nagyitsátok a dolgot, ne menjetek túl se a feddésben, se az intésben, se a dicséretben, mert ha ezt egyszer hallgatóitok észre veszik, akkor se fognak nektek hinni, ha szintén okosan beszéltetek is máskor!*)

b) ne mondjátok el azt mind, a mit elmondhatnátok, — nagy mesterség hallgatni tudni, mikor illő! ha p. vala-

*) Magam hallám, midőn — egy pap az eskü szentségéről szólván, a varnai esetet hozá fel, hogy t. i. a török szultán póznára tűzeté a békeokmányt s igy szólt: „ha igaz Isten vagy te Krisztus, büntesd meg azokat, kik a te nevedre hamisan esküdtek“ — egyik értelmes hallgató templom után igy nyilatkozott: „egy kissé elveté ő kigyelme a sulykot!“ *K. F.*

mely bűnt kellene feddenetek, a melynek már hire futamodott; ha — minekutána elegendőkép leirtátok, s tulajdon szinével lefestettétek, annyira, hogy a hallgatók is észre vennék mit akartok, tartsatok jókora pauzát s szóljatok igy: „látja akárki is, mit akarok mondani“.... ez elég, és hat! kényes és szemetszúró dolognak előadásánál nagy hasznotokra leend ez, mig a szőrszálhasogatás veszedelmes. Jó az, ha az alkalmaztatást magára a hallgatóra bizza a pap! mikor már egyszer annyira vihette, hogy maguk kezdjenek elmélkedni, a meghallott dolgokat magukra szabogatni, többet használ ez, mint a ti alkalmazástok, s ezzel még azt is elérhetitek, hogy hallgatástokból azt hozzák ki, hogy ők rosszabbak mint maguk is gondolták volna, s jól esik nekik, mikor tapasztalják, hogy — mintegy — kiméli őket a pap!

9. Nem kell mindenkor egyenesen támadni meg a hallgatókat a feddés és intés által. Némelykor tapasztalhatni, hogy figyelemmel hallgatják a predikácziót, ilyenkor jó lesz változtatni a discursust, s holmi kérdéseket, lelkiismeret akadályait tenni fel, vagy valamely hasznos történetkét emliteni, de minthogy erről már szóltam, megyek az alkalmaztatás tulajdonképeni tartalmára, mely áll intés, feddés és vigasztalásból.

XL. Rész. Az alkalmaztatás részeiről.

1. Az intésről:

Tudjátok, hogy ennek kell főbb czélotoknak lenni, hogy némelyeket életük megjobbitására, másokat a kegyességben való állhatatosságra intsetek. De, hogy illendőkép menjen véghez az intés, cselekedjétek

a) egész méltósággal, hatalommal, illendőséggel, s nem úgy, mintha félnétek. Mikor meggondoljátok, hogy Isten képében beszéltek, szükség, hogy az evangelium méltóságos és felséges voltához illendő magaviseletet öltözzetek magatokra; de vigyázzatok, hogy némi parancsolgató, kevély hangon ne beszéljetek, vagy boszszankodástokat ne mutassátok. Mert ha egyfelől hiba a puha lágyság, másfelől unalmas s elvaditó a fenlátó büszkeség;

b) vigyázzatok mindenekfelett 2. Tim. 4: 2-re;

c) ugyan itt kivánja Pál, hogy tanitva intsetek, e végre szükség úgy beszélnetek, hogy meggyőződjenek hallgatóitok mindazok igaz voltáról, a mit eléjök raktok.

Kérdés: Jó-e, ha a pap elsorolja mindazon okokat is, melyeken építi intő beszédeit? Némelykor igen, — másszor elmulasztható. Ha a predikácziókban (corpus sermonis) jó alapot vetett, valamely igazságot megállapitott, valamely kötelesség szükséges voltát megmutatta, nem kell újra elmondani az alkalmaztatásban, de mikor nem volt alkalma erre, elmondhatja a próbáló okokat.

Az intésre megkivántatik, hogy jól tudjátok előadni azokat az inditó okokat, melyekkel támogatjátok intő beszédeiteket. Mindenkor azon támogató eszközöket válasszátok, miket ád a ker. vallás. Igy cselekedett Pál: Róm. 12: 1, — 2. Kor. 5, — Eféz. 4. De legjobb eszköz, ha elébb magatokban érzettétek, s azokról erősen meggyőződtetek. *Kálmán Farkas.*

(Folyt. köv.)

Különfélék.

A) Feleletek.

A 191-ik számú kérdésre. Ha az a menyasszony r. kath. vallásúnak vallja magát, akkor collega úrnak mint prot. lelkésznek ezen menyasszonynyal, vagy annak nevében semmi teendője nincsen. A jegyespárnak, miután a menyasszony r. kath., tulajdonképen a kath. lelkésznél kellett volna jelentkeznie; tehát az olyan szabály, melyet betartani nem mindenkor lehet s nem is épen nagy baj, ha a vőlegény lelkésze fogadja a jelentkező jegyespárt. Hanem, a mi már a törvényes kellékeket illeti, azokra nézve tágitani nem lehet. Ha az a menyasszony a kath. egyházi hatóság alá tartozik, akkor a kath. lelkész kötelessége az ő hive érdekében a szükséges lépéseket megtenni, hogy a kihirdetést teljesithesse és az elbocsátó-levelet kiadhassa. Ha a menyasszony a keresztlevelét neki bemutatni nem birja, majd ő megmondja ő néki, hogy mit tévő legyen.

Igaz, megeshetik, hogy a kath. lelkész már a kihirdetést is kereken megtagadja. De ekkor ott van a 68-iki 53. t.-cz. 10 §-a. Ez útba igazit.

Azon esetre, ha az ügynek a Cultusminiszter elé terjesztésének szükségessége állna be, akkor sem tanácsolhatnám prot. lelkésznek, hogy ez ügyben ő forduljon ahhoz egy kath. fél ügyében. Félő vagyok, hogy a prot. lelkészt figyelmeztetni fogják, hogy ne avatkozzék a kath. egyház ügyeibe. A mi pedig azt a

megoldást illeti, hogy a menyasszony felekezeti hovátartozandóságára nézve a menyasszony akarata döntsön s azt mondja ki a miniszter, erre nézve az a megjegyzésem, hogy a felhozott ügyben a menyasszony már is nyilatkozott midőn kath. vallásúnak mondotta magát.

A házasságkörüli kérdésekben igen óvatosaknak kell lennünk. Lám a sopronyi törvényszék csak a napokban inditott vizsgálatot egy kath. lelkész ellen, ki egy a gyülekezetben letelepedett magyar embert keresztlevele alapján kihirdetett s megesketett s kiről aztán kisült, hogy már van törvényes felesége.

Én tehát azt mondanám annak a menyasszonynak, hogy én tőled egyebet elbocsátó-levélnél nem követelhetek, ezt pedig majd kiadja a te illetékes lelkészed. A kiadás előtti s körülötti teendőket majd ő tudni fogja. Azokba én nem avatkozhatom. Ha ő ügyedben nem akar eljárni, fordulj az ő fellebbvalójához, majd útbaigazitanak a te egyházad hatóságai. *Guggenberger.*

A 191-ik számú kérdésre. Nézetem szerint mindig biztosabb lévén inkább valamely tényleges törvényre, mint valamely — bár miniszteri hivatalos rendelet vagy engedélyre támaszkodva eljárni, kérdést tevő talán megtalálja a feleletet az 1868. 53. t.-cz. 18-ik §-ában, a mely tudvalevőleg igy szól: „Lelenczek, általában oly gyermekek, kiknek szülője nem tudatik, annak vallását követik, a ki őket felfogadta. Ha lelenczházba adattak s az intézet valamely vallásfelekezeté, azon felekezet vallásában neveltetnek. Ha az ezen §-ban emlitett esetek egyike sem fordul elő, az ily lelenczek azon vallásban neveltetnek, mely a találás helyén többségben van". *Kimiti László*, reformált lelkész.

A 192-ik számú kérdésre. A Török püspök által 1864. január 20. kiadott „utasitás" mondja: „a folyamodványhoz csatolandó helyhatóság bizonyitványa... ha a helyhatóság megyei vagy kerületi hatóság alatt álló, akkor a szolgabirói vagy kapitányi hivatalnak megerősitő aláirása is szükségeltetik". — Minden hatóság csak saját járásabéli egyén részére állithatván ki okmányt, világos: hogy ha a folyamodó felek két külön hatóság területén laknak, mind a két fél szolgabirája által hitelesitendő az illető okirat. — Probatum est. *Vigil.*

A 192-ik számú kérdésre. A tiltott fokú házasságok ügyében kiadott utasitás b. pontja ezt mondja: „Szükséges a helybeli elöljáróság bizonyitványa arról, hogy a vérrokonság vagy sógor-

ság fokán kivül a házasulandók közt semmi más politikai, vagy polgári akadály nem létezik". Falukon ezen bizonyitványt a biró és két elöljáró irja alá, a helység pecsétjével megerősiti; 50 krros bélyeg. Ezeken kivül az illető szolgabirói hivatal aláirása is szükségeltetik, ily formán: tartalom, aláirások s pecsét hiteléül.

Miután világos dolog, hogy nem falubeli emberről az elöljáróság politikai vagy polgári akadály létezése vagy nem létezése iránt bizonyitványt nem adhat s miután a szolgabiró más törvényhatóságbeli elöljárók bizonyitványát sem erősitheti meg: önként következik, hogy „ha a jegyesek két külön törvényhatóság területén laknak, a vőlegény és menyasszony részére a politikai bizonyitványt külön-külön kiállitják, illetőleg megerősitik az illetékes elöljárók és szolgabirák.

A bizonyitvány egyszerűsitésére nézve megengedhetőnek tartom azt, hogy a bizonyitvány kellő fogalmazása mellett azt a vőlegény részére aláirja s hitelesiti a vőlegény elöljárósága és szolgabirája s ugyanazon bizonyitványon ugyanazt cselekszik a menyasszony elöljárósága s szolgabirája is. Bélyegcsonkitásról ez esetben nem lehet szó, miután a két fél számára kiállitott bizonyitványra csak egy darab 50 krros bélyeg szükségeltetik.

Guggenberger.

A 192-ik számú kérdésre. A „Prot. Pap" f. évi 8-ik számában a 190-ik számú feleletben Vigil által jelzett „Utasitás" 6-ik pontja igy szólván: „A felmentési folyamodványhoz csatolandó az illető helyhatóság bizonyitványa, miszerint a házasulandók egybekelését, a vérrokonság vagy sógorság tilos fokait kivéve, semmi polgári vagy politikai akadály nem gátolja. Ha a helyhatóság megyei vagy kerületi hatóság alatt álló: akkor a szolgabirói vagy kapitányi hivatalnak megerősitő aláirása is szükségeltetik. És pedig ennek részéről nem elegendő a puszta láttamozás, vagy hitelesités, hanem szükséges a bizonyitvány tartalma valódiságának igazolása": szerintem a két külön törvényhatóság területén lakó s egybekelési engedélyt igénylő felek számára két külön, saját helyhatósági bizonyitvány kiállitandó, s ezek után az illető két külön szolgabirói, vagy kapitányi hivatal által aláirandók, hitelesitendők s igazolandók, mert a fenforgó esetben, az egyik fél hely- és törvényhatósága nem egyszersmind a másiké is; és meg mindegyik szolgabiró csakis a saját járásabeli községi elöljáróság

és jegyzőség kiállitott, aláirt és megpecsételt bizonyitványát irhatja alá, hitelesitheti és igazolhatja, de egy másik járásbeliét nem! Ha érne valamit: megemlithetném, hogy midőn épen saját személyes esetemben a mondott módon jártam el: boldogultam is; részemről természetesen ilyen nem mindennapi ügynél fel sem véve azt, hogy igy egy 50 krros bélyeggel több lett a költségem. Fenti „Utasitás“ különben a bélyegre nézve még azt is mondja, hogy „Szegénységi, kellőleg kiállitott, bizonyitvány mellett, a bélyeg elengedtetik“. *Kimiti László*, reformált lelkész.

A 193-ik számú kérdésre. Az aranylakodalmas párnál van-e az eskü letételének helye?

Úgy vélekedem, hogy nincs, mert hisz már 50 év előtt úgy esküdtek, hogy holtomiglan, holtodiglan. Az eskü tehát érvényes a sirig. Ily alkalomkor tehát formális copulatióról nem lehet szó, hanem csak megáldásról. Emelkedett hangú kis beszéd és ima és aztán a jubiláló pár megáldása: tovább nem mehetünk.

Hivatkozom mint tekintélyre bold. Kiss János püspökre, ki agendája 63. lapján az „ötven esztendőket együtt töltött Házasok megáldatásának módját“ adja. E formulában a lelkész csak megáldja, nem esketteti meg a jubilánsokat.

Úgy hiszem, erre nézve a nézetek eltérők nem lehetnek.

Guggenberger.

A 193-ik számú kérdésre. Az egyszeri tiszavidéki lelkészjelölttől vizsgán azt kérdezték, hogy ha kiszáradna a kútból a viz: mivel keresztelne? Azt felelte rá, hogy a Tisza vizével. De hátha az is kiapadna? Az lehetetlen: volt rá a felelet! Nohát én is lehetetlennek tartom egy ezüst-, arany-, vagy gyémántlakodalmas párnál is a házassági esküvést; mert polgári és egyházi törvényeink szerint, a kiket mint házasulandókat megesketünk, az anyakönyvbe be is kell irnunk, előzőleg ki kellett őket hirdetnünk, és annak idejében a statistika számára is róluk számolnunk kell; s hogy ezek eképen miként lennének teljesithetők? én gyarló eszemmel elgondolni nem tudom! Szóban lévő lakodalmas ünnepély tisztán magános — házicsaládi — barátias jellegű lehetvén és lévén, ott az eskü letételének helye nincs!

Kimiti László, reformált lelkész.

A 194-ik számú kérdésre. Szerintem, nálunk reformáltaknál, keresztanya nélkül igenis megkeresztelhető a gyermek, miután zsinati törvényünk 103-ik §-a nem csupán keresztanyáról

szól, hanem „keresztszülékről, vagy helyetteseikről, kiknek jelenléte a keresztség kiszolgáltatásánál megkivántatik“, mondván továbbá, hogy „keresztszülők csak a keresztyén anyaszentegyház kebelébe tartozó egyének lehetnek, s legalább olyan korúak, kik már az úri szentvacsorával éltek“. Miután pedig szülő alatt közönségesen értünk apát és anyát egyiránt, s igy keresztszülő a férfiú is, nő is, s mikor egy már úrvacsorával élt p. o. 15 éves férfi a keresztszülő, kinek pedig felesége még nem lehet és nincs is, több keresztszülőt pedig, és épen nőt, az illető hivni nem akar vagy nem is hivhat: tehát épen a törvény értelmében, keresztanya nélkül, a keresztapa karjain is megkeresztelhető a gyermek! Megjegyzem egyébiránt részemről, hogy az ilyen eljárás, épen azért, mivel szokatlanságánál fogva nagyon feltünő, s élczelési megjegyzésekre alkalmas voltánál fogva sokaknak visszatetsző: csakis rendkivüli körülményekben nyeri meg teljes igazolását.

Kimiti László, reformált lelkész.

A 194-ik számú kérdésre. Keresztanya nélkül megkeresztelhető-e a gyermek? Válaszomat kérdéssel kezdem. Úgy értette-e a collega úr, hogy elégséges-e csak a keresztapa jelenléte s lehet-e keresztelni keresztanya nélkül? vagy úgy értette-e, hogy ha a keresztszülék közül senki sem jelenik meg: kereszteljünk-e akkor is?

Nézetem szerint leghelyesebb az volna, hogy, ki a keresztszülői tisztséget elfogadja, az jöjjön is el a keresztelésre. De hát tudjuk, hogy beirattatnak velünk sokszor oly keresztszüléket is, kik messze földön laknak s szó sincs róla, hogy eljöhessenek. Ez ellen persze nem lehet tenni, de annyit mégis lehet követelni, hogy legalább egy keresztapa és egy keresztanya jelen legyen. Ha azonban csak egypár keresztszüle van s egyik vagy másik váratlanul közbejött akadály miatt nem jöhetne el: akkor ne kereszteljünk? Ez bajos dolog volna. Azt mondom, hogy ilyenkor, akár csak a keresztapa, akár csak a keresztanya jött légyen el, a keresztelést ne tagadjuk meg. De, hozzá teszem, szokássá válni ne hagyjuk a dolgot.

És ha senki sem jöhet el? Ily eset is lehetséges és magamnak is volt már. Délutáni órákban egy gyermek született. Oly betegen jött a világra, hogy csak órákig élhetett. A szülék nagyon kivánták, hogy kereszteletlenül ne haljon meg gyermekük s én szeretem a népnek e kivánságát. A leendő keresztszülék összehi-

vásáról szó sem lehetett. Lihegve jön hozzám a bába, hogy ilyen meg ilyen az eset, nem keresztelném-e meg a gyermeket? Megkereszteltem igen szivesen s harmadnapra el is temettem. Ily kivételes esetek biz előfordulnak s velök számolnunk kell.

Én tehát azt mondom: kivételkép igenis megkeresztelhető.

Guggenberger.

A 195-ik számú kérdésre. Az áttérés a 68 iki törvényben világosan szabályozva van.

E törvény 2. §-ból folyólag a lelkész, kinél a kitérési szándék bejelentendő, minden esetre kérni fogja a keresztlevelet, illetőleg az esketőlevelet, ha az áttérni akaró nem az ő gyülekezetében született vagy eskettetett volna meg. De hogy az új pap is kérje a keresztlevelet: erre szabályt még nem vettünk. Én nem is kértem még sohasem. Nekem mindig elég volt a törvényben előirt bizonyitvány.

De igenis kérni fognám a törvény 14. §-ában körülirt esetben, midőn a szülével együtt a még nem 7 éves gyermek is átjönne hozzánk. *Guggenberger.*

A 195-ik számú kérdésre. A dolog természetéből önként folyik, hogy a keresztlevél áttéréskor szükséges, mert csak igy lehet bizonyos az átvevő lelkész, hogy keresztyén az áttérő, s nem kell egyszersmind meg is keresztelni. *Vigil.*

A 196-ik számú kérdésre. A kihirdetés megtörténtéről távirati értesités, még ha az a hirdetést eszközlött pap által küldetett is be, szerintem, csak magán tudomásul, de nem érvényes okmányul szolgál; — mert a kihirdetési okmány már csak alakjára nézve is nem lehet holmi czédula; — a törvény értelmében, szabályszerű — 50 krros — bélyeggel ellátva, kelettel, hivatalos aláirással, pecséttel, s tisztességesen, vagyis legalább féliv papiron kiállitva illik és kell lennie annak; tartalmára nézve pedig több is kivántatik, mint csupán csak a kihirdetés megtörténtének egyszerű tudomása; de legyen bár az a távirati értesités alakjára nézve nem czédula (mert megvallom, ilyesmihez még nekem szerencsém, reá szükségem ez ideig nem volt; valamelyik jövő télen nálunk is levágják már azokat a fákat, melyekből távirdai póznák fognak készülni valamikor, s akkor majd a távirati értesitésnek legalább a formájával magam is megismerkedem), mégis kétlem, hogy egy távirati értesitőiv a házasság kihirdetési okmányt alakilag, lényegileg tartalmazhassa; s bármennyire kivánok magam

is — a világtól el nem maradva — haladni, modern lenni: de már engedelmet kérek, ha a schlafrok és reverenda, bár mindkettő hosszú ruha, csakis külön, saját czélra használhatók: úgy egy távirati ivvel is a lelkészi irattárban elhelyezendő s megtartandó házasság kihirdetési okmányt helyettesithetni sehogysem képzelhetem.

Kimiti László, reformált lelkész.

A 196-ik számú kérdésre. Érvényes. Magamon történt, hogy hivatalos útamban oly hivatalos akadály jött közbe, mely miatt nem mehettem haza arra az időre, mikor a dimissionalist ki kellett volna adnom. Táviratoztam a menyasszony papjának, erre ő copulálta őket. Hazajövén, a dimissionalist megküldtem. *Vigil.*

A 196-ik számú kérdésre. A mai táviratos és telephonos világban, midőn mindenkinek nagyon sietős a dolga, biz megeshetik, hogy dróton is küldik vagy beszélik a dimissionálist. De én csak a mondó vagyok, hogy táviraton ott állhat a dimissionáló pap neve, de nem állhat ott saját keze aláirása, sőt többet mondok, az elbocsátó-levelen ott állhat a kiállitó lelkész saját kezű aláirása, de még az sem elég, mert oda a hivatalos pecsét is kell. Ha pedig táviraton egyik kellék sincsen meg — azért csak maradjunk meg a szabályszerű elbocsátó-levél mellett. *Guggenberger.*

A 197-ik számú kérdésre. Boldogult Török Pál püspök 1864. január 20. „Utasitás"-a a felmentési folyamodást a n. m. magyar királyi helytartótanácshoz intézettnek s czimezettnek mondván, szerintem most már csakis a vallásügyi miniszteriumhoz lehet és kell folyamodni. *Kimiti László*, reformált lelkész.

A 197-ik számú kérdésre. Azon kézikönyvek, melyek a tiltott fokú házassági esetekben a kérelmezőt direct Ő Felségéhez utasitják, még azon időből valók, midőn Ő Felségének nem volt felelős minisztere. De ez az állapot 1867-ben megszünt s azóta a Cultusminiszterhez kell fordulni. *Guggenberger.*

A 197-ik számú kérdésre. Minden — Ő Felségéhez — közügyben intézendő folyamodvány — az úgynevezet felség-folyamodványokat kivéve, melyek egyenest a király személyéhez intézendők — a miniszteriumhoz czimzendő. A miniszter — a király nevében — intézkedik. *Vigil.*

A 198-ik számú kérdésre. Midőn a lelkészt hivatalába beigtatják, kezébe adják a templom kulcsát s azt mondják: itt most Te vagy a gazda s Te tartozol arról gondot viselni, hogy itt mindenek rendben s ékességgel történjenek. A pap tehát ott

orgonáltat, énekeltet s harangoztat, a mint azt az egyházi élet rendje megkivánja. De községi birónak mindezekhez semmi köze sincsen. Ha közmunkára akarja szólitani a népséget: doboltasson. Azt is tetszik irni: vadhajtásra! Tűnődöm e szón, hogy micsoda esetre szólhat az? Hivatalos hajtóvadászatot rendel tán a vármegye farkasok, vaddisznók, vagy medvékre és indulásra kell összehivni a hajtókat és vadászokat? Már erre nem adom a harangot. Vagy collega úr erdős vidéken lakik s megesik, hogy éhes farkasok vagy medvék betörnek a faluba és ezért kell összeteremteni a népet? No, ekkor ezt olyan közveszélynek tartom, mint midőn kiüt a tűz, vagy beront az ár és csak hadd szóljon akkor a harang. De akkor is nem a biró, hanem a pap parancsolja azt meg.

Volt egyszer egy birám, valamely félreeső filiában, a ki meg akarta mutatni, hogy a harang a községé s hogy harangoztat ő akkor is, midőn én azt mondtam, hogy nem szabad. Harangoztatott is, de csak egyszer és aztán megfogadta, hogy ezt soha életében többé nem teszi.

Szegény csak 25 frtot fizetett büntetésül, s majdnem elvették tőle a birói pálczát is. *Guggenberger.*

A 198-ik számú kérdésre. Nincs joga, — s a hol ez dívik, nagyon sajnálatos és szégyenletes! Kivételes esetek minden esetre lehetnek, ha péld. a legelésző csordát farkasok vagy medvék támadnák meg, ily esetben bárki is szabadon félre verheti a harangokat, ép úgy, mint tűzveszélykor. *Vigil.*

A 199-ik számú kérdésre. A helyi körülményektől függ. Kunságban — mint az eccla káplánja — én is fizettem egyházadót, de fizetett a pap s a tanitók is mind, ott ez volt a szokás. A felekezetünkön levő községi tanitók semmiféle egyh. közteherviseléstől sincsenek felmentve, fizetése aránya szerint tartozik képezni vagy lukmázni. *Vigil.*

A 200-ik számú kérdésre. Az illető kántor elhagyván az egyházi hivatalt, nem kántor többé, s fizet úgy, mint bárki más. *Vigil.*

A 201-ik számú kérdésre. Lásd a zsinati törvények 5. §-át: „A segély első fokon a presbyterium által a községi elöljáróságtól .... kérhető“. Erre utal a 240. §. d) pontja is. *Vigil.*

A 203-ik számú kérdésre. Ha valamely prot. gyülekezetben a kath. ünnepet is megtartják s az nap rendes istentiszte-

letet is tartanak, akkor biz házasulandókat is lehet az nap hirdetni, mert a József-féle házassági pátens — mely még mindig irányadó — 31. §-a azt mondja: „a kihirdetés teljesitendő vasárnap vagy rendelt ünnepi napon a predikáczió alkalmával".

Részemről hozzá teszem még azt, hogy hadd legyen igaza annak a káplán öcsémnek s ne hirdessenek úrnapján, de úgy maradjon abban a dolog, hogy akkor ünnepnapjuk se legyen. Semmi közünk nekünk protestánsoknak a kath. ünnepekhez. *Guggenberger.*

A 203-ik számú kérdésre. Helyesen cselekedtél édes öcsém! mutasd meg T. Főnöködnek — hanem azt megmondom, hogy egész tisztelettel ám — a zsinati törvények 112. §-át. *Vigil.*

A 202-ik számú: illetőleg 1883/173-ik számú kérdéshez. Az adoptálás kérdésében ne a lelkésztársakhoz forduljon a tisztelt collega úr, hanem az ily dolgokban jártas s ügyes ügyvédhez, mert az adoptálás körüli törvényeket s rendeleteket csakis az tudhatja, kinek szakmájába a kérdés tartozik.

Tudomásom szerint ily esetekben szükséges egy folyamodvány a szolgabiróhoz, felszerelve az adoptálandók keresztleveleivel s az adoptáló nyilatkozatával. Az iratok onnét felterjesztetnek aztán a gyámhatósághoz, mely mindenek előtt vizsgálat alá veszi, vajjon az illető adoptálhat-e? stb. De, mondom, mind ez nem tartozik a mi hatáskörünkhez és legtanácsosabb az illetőt egy jó ügyvédhez utasitani. Ez aztán majd előveszi a törvénykönyvet s az idevágó rendeleteket s útbaigazitja cliensét.

Guggenberger.

A 203-ik számú kérdésre. Bár mint minden törvény a világon, úgy a zsinati törvény is nem egynek arra való, hogy legyen mit megtörnie: de a kik a törvényt megtartani szeretik, s a bekövetkezhető fegyelmi büntetéstől mentek kivánnak lenni, ime azok számára a zsinati törvény 112. §-a magyarul és világosan eképen szól: „A házasulandók hirdetése vasárnapokon és a ref. egyház ünnepnapjain történik; úrvacsoraosztás napján azonban csak délután, nagypénteken pedig épen nem. A poenitentialis hét vasárnapján a 3-adszori hirdetés, sürgős eseteket kivéve, nem engedtetik". Kapcsolatban megemlitem, hogy a dunamelléki ref. egyházkerület 1883. máj. gyűl. jk. 67. sz. VIII. 6-ik pontja szerint: „a házasulandók hirdetésére nézve emlitett sürgősségi eseteknek, valamint annak is megitélése, hogy bűnbánati héten,

ünnep és vasárnapon rendkivülileg, kivételesen, egybeadás eszközöltessék-e? egyelőre az eljáró lelkész belátására bizatik".

Kimiti László, reformált lelkész.

A 204-ik számú kérdésre. Nyugdijas egyének nyugdijképességének bizonyitásakor követeljünk-e vagy követelhetünk-e 1 frt dijt? Én megvallom, e kérdés körül teljesen osztom Kimiti collega a 185. sz. kérdésnél elmondott nézetét s magam is mindig csak úgy jártam el.

Ha valaki az ily csekély szolgálatért is ragaszkodik jogához s megköveteli a stólát, abban őt senki fia meg nem akadályoztathatja, de a kinek szive van hozzá, azt fogja mondani: csak fizessen! a kinek pedig nincs hozzá szive, azt fogja mondani: hadd menjen szegény: a nyugdijasokat úgy sem szokás nagyon túlterhelni alamizsnával. *Guggenberger.*

A 204-ik számú kérdésre. Nem. — Nincs is rá semmi rendelet, legalább én nem ismerek ilyet. De meg, micsoda lélekkel is kivánna a pap 1 frtot attól például, a kinek negyedévenként 9 frt nyugdija jár. Vannak kiknek százak járnak, még pedig havonkint, ha már az ilyenektől 40 kr. pecsétpénzt vesz a pap, — jó, ha nem, — hát éljék el friss jó egészséggel. *Vigil.*

A 206-ik számú kérdésre. Győri Lászlónak! az okokat magad elmondád, a melyek folytán minden kétség nélkül össze kell őket esketni! a királyi kegyelem e földön mindent pótol. Eskesd őket szép simán, még csak távolról se reflektálván szörny-tettükre! *Vigil.*

A 206-ik számú kérdésre. A József-féle házassági pátens 19. §-a megtiltja a házastárs gyilkosoknak egybekelését még akkor is, ha az illetők nem a tettesek, hanem csak a bűnszerzők, a felbujtók voltak.

Ha már most az ily gyilkosoknak a királyi kegyelem el is engedi a büntetési időnek egyrészét, ezzel még nem szüntette meg magát a törvényt is, mely az ily házasságot tiltja; mert a királyi kegyelem enyhithet ugyan a törvény alapján kimondott birói itélet súlyán, de magát a törvényt nem szüntetheti meg.

Az ily jegyespár tehát feltétlenül visszautasitandó.

Guggenberger.

A 207-ik számú kérdésre. Semmiféle idegen, ismeretlen vőlegényt sem szabad addig még csak eljegyzésre (kézadás, összekötés) se bocsátani, mig minden szükséges okmányokat be nem

visz a papi hivatalhoz. Magamon történt fiatal pap koromban, hogy hirdettem az ilyet, mert mindent igértek, hogy megszerzik, semmi se lett meg, s még utóbb követelni kezdték, hogy ha hirdettem, hát eskessem is, vagy adjam ki a levelet, majd elmennek máshova eskünni, — litum-látum! elő minden okmányt, s akkor hirdetlek csak! *Vigil.*

A 207-ik számú kérdésre. Azt az idegent ki lehet ugyan hirdetni, de nem tanácsos. Igen könnyen hijábavaló dolgot cselekedhetik az ember. Csak hozza el előbb irományait, hadd lássuk, hogy tulajdonképen kicsoda? *Guggenberger.*

B) Kérdések.

209. Mi lehet annak oka, hogy a nép érdekében eddig megindított irodalmi vállalatok csakhamar születésük után vagy megbuktak, vagy ha meg nem buktak is azonnal, de életük alig nevezhető vegetatiónál egyébnek s általában egyetlen egy se birt még ekkoráig — bármily jószándékkal lett légyen is megindítva — zöldágra vergődni?

Hol rejlik az oka ezen szomorú jelenségnek? A szerkesztőkben? Az irókban? A vállalat impraktikus voltában? A nép közönyösségében s ósdi konservativ hajlamaiban, mely a biblián, énekesen s talán még az egy „ker. tanitásokon“ kivül máig sem akar más olvasmányt elfogadni? Vagy mindezekben együttesen? Azt hiszem, megérdemli ez ügy s talán érdekünk is megkivánná, hogy felette gondolkozzunk s gondolatinknak itt e lapok hasábjain kifejezést adjunk. *j.*

210. A következő eset egy oly lelkésztársunkkal történt, a ki veleszületett jószivénél, de szinte veleszületett könnyelműségénél fogva K... csinos földmivelő legényt összeeskette Ó... közbirtokosnak a leányával, daczára annak, hogy a leány szüléi ez egyenetlen viszony ellen a leghatározottabban tiltakoztak s ezen tiltakozásukat a lelkész előtt egy megbizottjuk által ki is jelentették. Quid nunc? Ha az arisztokratikus szülék engesztelhetetlenek maradnak s teljességgel nem akarnak a házasságba beleegyezni: lesz-e abból a mi jószivű s demokratikus gondolkozású barátunknak valami kellemetlensége? *ó.*

211. A napokban egy hallgatóm házánál első szülött gyermeket kereszteltem. A keresztelési actus bevégezése után a nagyapa (a ki intra parenthesim mondva ambiciójáról és különczkö-

dési hajlamairól egyformán ismeretes) azzal a kéréssel fordul hozzám: tegyem meg, hogy unokáját úgy irjam be az anyakönyvbe, hogy a vő neve mellett előnév gyanánt az ő régi nemesi neve szerepeljen. Lehet-e ez? p. o. a nagyapát hivják nemes Barna Mátyásnak, a vőt Piros Ambrúsnak s az unokát Rózának. Kérdem, teljesithető-e felsőbb engedély nélkül a nagyapa kivánsága? Lesz-e, lehet-e ez úton legalább a kis Rózából valaha Ns. Barna Piros Róza? *e.*

212. Baranyamegye K. községéből mint születés- és lakóhelyéről évekkel ezelőtt Vasmegyébe távozott és jelenben is ott lakó ref. vallású nőnek — különben törvénytelen — gyermekét egy az utóbbi megyebeli esperesplébános megkeresztelvén, az egész keresztelési adatot áttette a fenti K-i ref. lelkészhez, hogy az anya kivánságához képest, annak magzatját anyakönyvezze; a mit a K-i lelkész saját felsőbb egyházi hatósága utasitása folytán meg is cselekedett.

Kérdem: hogy — tekintettel, eshetőleg az 1868. 53. t.-cz. 20-ik §-ára; továbbá egy 1879. jan. 12. miniszteri rendeletre (olvasható a d.-melléki ref. egyházkerület 1880. máj. gy. jk. 19. sz. alatt), mely szerint a szülöttek anyakönyvének vezetésénél mindenkor a születés történtének helye legyen irányadó; és végre a zsinati törvény 15-ik §-ára — mi lehet indoka, jogalapja az anya ama kivánsága teljesittetésének?! *Egy érdeklődő.*

213. Egy ifjú született A. községben. 15—16 éves korától fogva f. é. április 24-ig szakadatlanul folyvást — egy közeli — B. községben szolgáskodott. Folyó é. április 24-ike óta pedig a szinte közel C. községben szolgált. Mint szabadon nősülhető, f. é. június 15-én C-n gazdájának kijelenti, hogy ő házasodni akar. 17-én gazdája a szolgálat alól fölmenti. 18—20-ig A-n napszámban dolgozik. 21-én A-n egy lakó szobát bérel és fogad fel magának, és még ugyanazon napon B-n jegyetvált. 22-én először hirdettetik. 23-án C-n gazdájától cselédkönyvét kikapja. 23—28-ig B-n dolgozik, régi volt gazdájánál, napszámban; és 29-én A-n községbe — még 21-én felfogadott, kibérelt lakóházába — jön, s azután ott is lakik. Július 16-án B-n megesküszik, s nejét magával A-ra hozza. Kérdem: nevezett házasulandott ifjú csak B-n és C-n-e, a mint én vélem; vagy pedig egyszersmind, a mint történt is, A-n is volt-e a törvények értelmében hirdetendő?

Kimiti László, reformált lelkész.

Irodalom.

Luther Márton kis kátéja. Ágost. hitv. ev. népiskolák számára magyarázó jegyzetekkel ellátta Győry Vilmos. Budapest, 1885. Kiadja Kókai Lajos. 108 lap. Ára kemény kötésben 25 kr.

Valóban hézagpótló munka a vallási tankönyvek sorában. A magyarázatok rövidek, értelmesek, a gyermek felfogásához alkalmazottak, nincsenek túlterhelve bibliatörténeti példákkal, idézetekkel. Baj, hogy nincs egységes énekeskönyvünk, igy az itt alkalmazott énekversek csak azon egyházak iskoláiban használhatók, melyekben a győri énekeskönyv van közhasználatban. Véleményünk szerint maguk az énekversek elhagyhatók lennének, csak a megfelelő énekek száma lenne megjelelve úgy a győri, mint a dunántúli énekeskönyv szerint. Az igy megtakaritott tér czélszerűen lenne használható az úrvacsorájáról és a gyónásról szóló szakaszok bővebb magyarázatára, a szentirás bővebb ismertetésére. Egy kis polemikus elem sem ártana, frontot képezve a katholicismussal és a nazarenismussal szemben. Igy aztán a Luther Győry-féle káté a népiskola 4., 5., 6-dik évi tanfolyamában végig tanittatván, egyszersmind vázlatát képezné a konfirmácziói oktatásnak. Ezek megjegyzéseink Győry Vilmos művére, melynek tüzetesebb megbirálásának, méltatásának tiszte protest. egyházi heti lapjainkat illeti.

—

Lelkészavatási egyházi beszéd elő- és utóimádsággal. Irta s a debreczeni nagytemplomban az 1884. augusztus 21-én tartott lelkészavatási ünnepély alkalmával mondotta Csiky Lajos debreczeni evang. ref. hittanár. Debreczen, 1884. Nyomatott a város könyvnyomdájában. 8-ad rét. 16 lap. Ára 13 kr. Megrendelhető a szerzőnél. (Debreczen, N.-Várad-útcza 2127. sz. a.) Jelen egyházi beszéd főtárgya: a lelkészi hivatal magasztos volta, s három részre oszlik: Magasztos a lelkészi hivatás, mert I. Önfeláldozásában örvendező. II. Krisztus szolgálatában önmegalázó. III. Az Isten kegyelme evangyeliomának bizonyságtevésében áldást hozó. Alapige: Csel. 20 : 24. A szép tehetségű szerző jelen művét melegen ajánljuk t. paptársaink figyelmébe. Magvas tartalmánál, szép irályánál fogva a hasonfajú beszédek között nemcsak felemlitésre méltó számot tesz, de bizonyára kitünő helyet foglal el.

—

„Gondűző“. Ily czim alatt inditott meg egy új szépirodalmi hetilapot Székely Aladár. A „Gondűző“ megjelenik minden vasárnap 3 ivnyi tartalommal, azonkivül a képes czimlappal ellátott boritékon két oldalnyi hasznos tudnivalókkal és talányokkal a következő előfizetési árak mellett: egy évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr., egyes szám ára 15 kr. Az előfizetési pénzek a „Gondűző“ kiadóhivatalához küldendők. Budapest, Dob-útcza 14.

—

A „Magyar Háziasszony“. Az e czim alatt Budapesten megjelenő háztartási, gazdasági és szépirodalmi hetilapnak, mely a magyar gazdaszszonyok országos egyletének hivatalos közlönye, — előfizetési ára egy évre 6 frt, fél évre 3 frt, negyed évre 1 frt 50 kr. Előfizethetni legczélszerűbben postautalvány által a „Magyar Háziasszony“ kiadóhivatalához Budapesten,

váczi-körút 20. — Mutatványszámok ingyen küldetnek mindazoknak, kik a kiadóhivatalhoz ezekért — legczélszerűbben levelező-lappal — fordulnak.

—

Gyakorlati bibliamagyarázatok. Szakfolyóirat. Megjelenik minden két hóban egyszer 4—5 iven. Előfizetési ára 4 frt. Kiadó és felelős szerkesztő Garzó Gyula ref. lelkész. Főmunkatársak Könyves Tóth Kálmán, Barakonyi Kristóf. IV. Évfolyam. Július—Augusztus. B.-Gyoma 1884. — Jelen szám Jakab apostol közönséges levelét hozta 27 magyarázatban Varga Lajos majtisi ref. pap ügyes tollából.

—

Keresztény Magvető. Szerkesztik és kiadják Péterfi Dénes és Kovács János. Megjelenik minden két hóban egyszer. XIX. Évfolyam IV. Füzet. Tartalma: 1. A Magyarok honfoglalása. (Kővári László.) 2. A tizenkét apostol tanitása. (Boros György.) 3. Küzdelmünk és hitelveink. (Raffai Domokos.) 4. Egyháztörténelmi adatok. (Benczédi Gergely.) 5. Párisi levél. (Charrnand.) 6. Üdvözlő beszéd. (Rediger Géza.) 7. Jakabházi Zsigmond koporsajánál. (Németh István.) 8. Gyöngymondatok újkori iróktól. (Kis Mihály.) 9. Egyházi élet. (Nagy János.) 10. Irodalmi értesitő.

—

Unitárius kis könyvtár. Szerkeszti Derzsi Károly budapesti unitárius lelkész. XIV. Tartalom: Imaház megnyitó ima és beszéd. Derzsi Károlytól. — Ára 5 kr. Budapest. Nyomatott Bagó Márton és fiánál. 1884.